# INAUGURAREA UNIVERSITĂŢII DIN IAŞI. ECOURI ŞI SEMNIFICAŢII

DE

DUMITRU D. RUSU

Actul istoric al inaugurării Universităţii ieşene, cinstit în toamna acestui an, cînd se împlinesc 125 de ani de la desfăşurarea sa, oferă prilejul pentru noi studii şi judecăţi asupra evoluţiei locului şi rolului şcolii în procesul istoric al devenirii României moderne. Adevărat, in octombrie 1860, se pune piatra de temelie pentru instituţia universitară modernă, chintesenţă a învăţămîntului superior românesc, instituţie care germinase nemijlocit în cadrul Academiei Mihăilene, inaugurată, la rîndul ei, în urmă cu 150 de ani (iunie 1835). Deşi cei 25 de ani de cursuri superioare din sistemul Academiei Mihăilene — cu toate discontinuităţile şi dificultăţile pe care le-au traversat — s-au consumat într-o instituţie şcolară de tip superior, avînd însă şi clasele liceale, nu lipsită de principalele atribute ale modernizării, comparabilă cu nivelul institutelor superioare din alte state ale Europei, totuşi, inaugurarea Universităţii din Iaşi, opera marilor fondatori de idealuri şi destine — Mihail Kogălniceanu şi Alexandru Ioan Cuza — se constituia în corolarul unor vechi şi generoase opţiuni, urmarea unui îndelungat travaliu, încununare a secole de şcoală superioară pe teritoriul românesc. Căutările în materie de şcoală superioară, pregătirile în vederea deschiderii anului şcolar 1860/1861, însuşi actul inaugurării Universităţii ieşene nu putea rămîne în afara disputelor din epoca Unirii, în afara ecourilor din presă, a opiniei publice, a consideraţiilor personalităţilor epocii. Mai toate publicaţiile, fără a excela în materiale de dimensiune întinsă, au surprins momentul inaugural în derularea sa: activităţi premergătoare, festivităţile, noua instituţie universitară la începutul activităţii sale. Comunicarea noastră, de fapt o succintă enunţare de fapte şi idei, are în vedere un aspect relativ limitat în raport cu tema enunţată, şi anume modalităţile în care epoca a receptat şi reflectat pasul decisiv în fundamentarea învăţămîntului superior modern în Principatele Române. Mărturiile din presă, indirecte şi reduse ca dimensiune, documentele de arhivă, mai numeroase şi mai expresive, vin să confirme interesul pentru şcoală în genere, pentru organizarea Universităţii din Iaşi, eveniment care „inaugura epoca de renaştere în care intra neamul nostru" [1].

Pentru a fixa locul actului din octombrie 1860 în istoricul şcolii superioare româneşti, trebuie să plecăm de la situaţia învăţămîntului din perioada anterioară anului 1860, de la ceea ce a premers, nemijlocit şi ca durată, consacrarea definitivă a instituţiei universitare [2]. Stadiul actual al informaţiei, dar, mai ales, al judecăţii istorice, al înţelegerii situaţiei interne şi, prin prisma comparaţiilor cu evenimentele similare din plan european, nu mai lasă loc dubiilor referitoare la vechimea seculară a formelor de învăţămînt superior din Ţările Române. Cu nimic nu diminuăm semnificaţia, cu totul aparte, pentru istoria epocii şi culturii moderne, a momentului inaugural la care ne referim, dacă subliniem şi înfăptuirile, în planul cursurilor superioare, din cele şase decenii premergătoare momentului 1860. A lipsit

[1] „Steaua Dunării", nr. 21, 9 februarie 1860.

[2] Pentru consideraţii mai ample referitoare la învăţămîntul superior din deceniile premergătoare inaugurării Universităţii a se vedea şi: Dumitru D. Rusu, *Evoluţia învăţămîntului superior din Iaşi în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", XXII, 1985, I, p. 215—231.

în această perioadă Universitatea ca instituție, în schimb cursurile universitare și-au găsit locul în Academia Mihăileană și în alte instituții școlare. Ce a fost școala superioară în deceniile premergătoare întemeierii Universității, o instituție cu un statut bine conturat, este credem în afara oricăror îndoieli. În principal, multiplele forme și structuri de școală superioară modernă se constituie în jurul Academiei Mihăilene, instituție școlară medie și superioară în care, potrivit aprecierii lui Mihail Kogălniceanu, „partea cea mai activă“ o constituia „învățămîntul superior“ [3].

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, pentru organizarea școlii în genere, pentru cea superioară îndeosebi, nu au lipsit în Țările Române planurile mărețe și îndrăznețe, inclusiv ideea Universității ca instituție centralizatoare și cuprinzătoare a tuturor formelor și mijloacelor de pregătire superioară. Numeroase documente din epoca cercetată, diferite ca natură și destinație, conțin această prevedere. Dar, alături de viziunea constructivă în privința instituției superioare de învățămînt, începuturile epocii moderne consemnează, și pentru Iași, realizării în domeniul școlii superioare. Instituțiile școlare superioare proprii primei jumătăți a secolului trecut, alături de existența unor profesori de prestigiu, cărora le datorăm manuale și lucrări de valoare internațională, societățile științifice și publicistica, laboratoarele și alte instrumente destinate aplicațiilor practice, Muzeul de Istorie Naturală și Biblioteca, completează tabloul școlii superioare din Iași, care își va găsi forma de organizare definitivă în cadrul Universității.

Apreciind faptele și datele cu toată rigurozitatea și larga viziune pe care o presupune istoria, avînd în vedere epoca care ne-a stat în atenție și ceea ce se putea realiza atunci în toate domeniile care priveau atributele lumii moderne, evident considerăm că nu am exagerat, nu am forțat nota, găsind în activitățile amintite, din intervalul de timp 1800—1860, existența școlii superioare într-un sens și o formă cît mai proprie [4]. Dacă plecăm de la ceea ce ne-a lăsat evul mediu, de la înnoirile din cele șase decenii ale secolului al XIX-lea, concludem că perioada premergătoare inaugurării Universității din Iași beneficia de un învățămînt superior fondat, care își desăvîrșea organizarea ca instituție la 26 octombrie 1860. Prin urmare, Cuza și Kogălniceanu — ctitorii de la 1860 — îndeplineau pentru Iași, pentru Moldova și țara întreagă un act generos, determinat de o evoluție seculară, nemijlocit pregătit de întreaga dezvoltare a învățămîntului superior din Iași în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Alături de nivelul de organizare al școlii, de rezultatele dobîndite în cadrul facultăților din Academia Mihăileană și cursurile superioare anterioare, însuși actele de fondare a Universității vin să demonstreze continuitatea perfectă între facultățile care au funcționat, cu intermitențe, în intervalul 1834—1860 și cele din cadrul Universității ieșene. Astfel, ambele documente, din octombrie 1860, care legiferau organizarea Universității, Anaforaua lui Mihail Kogălniceanu adresată domnitorului și Hrisovul domnesc pentru constituirea Universității, — au în vedere organizarea acesteia după prevederile Regulamentului din 1851 referitoare la cele patru facultăți, mai exact „să realizeze aceea ce din legea școalelor nu este încă realizat“ [5], „pe puterea legii din 1851 — preciza hrisovul din 26 octombrie 1860 — Domnia noastră hotărîm și încuviințăm întemeierea Universității din Iași cu tus-patru ale ei facultăți“ [6]. La fel de edificatoare, în ceea ce privește momentul inaugural, sînt considerațiile cuprinse în Anaforaua lui Kogălniceanu, din 16 octombrie 1860; Misiunea domnitorului și a guvernului era de a pune *„cea de pe urmă piatră* la înaltul edificiu intelectual proiectat de legiuitorul din 1851“, adică să decreteze *„definitiva și completa organizare* a Universității noastre. Precum am arătat *ea de facto și există* prin trei facultăți, rămînînd încă de organizat numai aceea de medicină, care nu este cea mai puțin trebuitoare“ (sublinierea noastră — D. R.) [8]. Urmează, fapt semnificativ pentru ideea pe care încercăm să

---

[3] Anaforaua lui Mihail Kogălniceanu pentru înființarea Universității, în „Monitorul oficial“, nr. 24, 31 octombrie 1860, p. 93.

[4] Dumitru D. Rusu, *art. cit.*; Idem, *Despre învățămîntul superior din Iași în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Cercetări istorice“ (serie nouă), XII—XIII, Iași, 1981—1982, p. 355—359.

[5] „Monitorul oficial“, nr. 24, 31 octombrie 1860, p. 94.

[6] Ibidem, p. 93.

[7] Hrisovul domnesc folosește formula: „cea de pe urmă piatră la mărețul edificiu național“ (Ibidem).

[8] Ibidem.

o argumentăm, o amplă pledoarie pentru organizarea Facultăţii de Medicină „pentru completarea Universităţii din Iaşi prin tus-patru ale ei facultăţi“ [9].

Concluzionînd în privinţa problematicii discutate, facem apel la aprecierile din *Istoricul Universităţii*, aparţinînd marelui Xenopol, aprecieri potrivit cărora „întruparea unirei învăţăturilor superioare *într-un tot* şi un *local deosebit* care să le ţărmurească şi în spaţiu de şcoalele inferioare către care fuseseră alipite pînă atunci se făcu abia în 1860 (...) prin înfiinţarea Universităţii din Iaşi“ [10].

Dacă judecăm, cu atenţie şi discernămînt, perioada 1830—1860, mai ales anii din preajma şi după revoluţia de la 1848, sub raportul evoluţiei organizării şi desfăşurării cursurilor superioare, considerăm că existau încă de atunci condiţiile principiale pentru constituirea Universităţii. De ce căutările au mai durat trei decenii? Explicaţiile sînt comune, valabile şi pentru alte proiecte care îşi aşteptau transpunerea în practică în acea epocă. Frămîntată de problema naţională, de acuitatea chestiunii ţărăneşti, tulburată, începînd cu 1853, de război, angajată în marea bătălie pentru Unire, Moldova deceniului al şaselea oferea doar, către finele acestui deceniu, condiţii şi răgaz pentru finalizarea şcolii superioare sub raportul organizării unitare, într-o instituţie cu destinaţie exclusivă.

Un alt aspect, de primă însemnătate, care se impune amintit, se referă la situarea reformelor din domeniul învăţămîntului în sistemul instituţional constituit în timpul domniei lui Cuza. Într-o viziune cuprinzătoare şi generalizatoare, reforma învăţămîntului se situează pe un loc aparte, în sistemul şi structura societăţii româneşti în curs de modernizare. Pentru epocă, funcţie de multiplele cerinţe şi în contextul unor fundamentări prin forţe proprii, reforma şcolară se înscrie printre puţinele acte cu repercusiuni asupra întregii ordini sociale. De aici şi însemnătatea definitivării organizării învăţămîntului superior din Principate prin înfiinţarea celor două Universităţi din Iaşi şi Bucureşti.

Inaugurarea Universităţii a fost precedată de noi dispute, diferite proiecte [11], privitoare la organizarea învăţămîntului superior în cadrul unei instituţii moderne, separate de restul treptelor de învăţămînt. Deşi, treptat, se aplică prevederile legislaţiei şcolare din 1851, totuşi noi idei şi iniţiative veneau să răspundă interesului sporit faţă de şcoala superioară. Se impune însă precizarea, potrivit căreia, frămîntările şi căutările în materie de învăţămînt superior din preajma Unirii, nu lipsite de o anumită notă de originalitate, veneau totuşi să completeze şi finalizeze structura şcolii superioare în termenii şi temeiurile regulamentului menţionat.

Problema unui „sistem de învăţămînt“ mai potrivit cu noile cerinţe din principate este dezbătută, mai temeinic, începînd cu anul 1858. Datorăm, la început, lui Gh. Asachi un „proiect de reorganizare a şcoalelor naţionale“ cuprins în cunoscutul său studiu, *Cvestia învăţăturei publice în principatul Moldovei* (Iaşi, 1858). După o amplă argumentare referitoare la necesitatea reorganizării şcolilor — considerînd chiar, evident exagerat, că nu este un alt ram „care cere o reorganzaţie atît de radicală decît acel al şcolilor“ [12] — se propune un „proiect de reorganizare“ în care „învăţătura înaltă“ ocupă un loc aparte. Ca şi în alte state ale Europei, învăţămîntul superior urma să răspundă cerinţei pregătirii specialiştilor pentru diverse sectoare ale activităţii statelor din epoca redeşteptării naţionale. Cele şapte categorii de cursuri superioare (Filozofie, Jurisprudenţa, Ştiinţele istorice, Ştiinţele matematice. Ştiinţele fizice şi naturale, Litere, Arte utile) [13], propuse a fi predate după învăţăturile elementare şi liceale (gradul I şi II), corespundeau, de fapt, celor trei facultăţi preconizate: juridica, litere şi filozofie şi de ştiinţe [14].

Pentru Gh. Asachi, „părintele şcoalelor române“, folosind expresia de recunoştinţă care i se adresa încă din timpul vieţii [15], studiul menţionat, publicat în română şi franceză, survine ca ultim şi suprem argument pentru dăruirea şi priceperea sa faţă de şcoală, studiu elaborat în momentul încheierii demnităţilor oficiale, în slujba şcolii, „cîntecul de lebădă“, al aceluia care, timp de aproape cinci decenii, slujise şcoala cu rară devoţiune. Pentru

[9] Ibidem, p. 93—94 (citatul la p. 94).

[10] A. D. Xenopol, *Istoricul Universităţii din Iaşi*, în „Anuarul general al Universităţii din Iaşi“, 1911, p. X.

[11] D. Berlescu, *Universitatea din Iaşi de la 1860 pînă la 1918*, în *Contribuţii la istoria dezvoltării Universităţii din Iaşi 1860—1960*, vol. I, Bucureşti, 1960, p. 82—95.

[12] Gh. Asachi, *Cvestia învăţăturii publice în principatul Moldovei*, Iaşi, 1858, p. 3.

[13] *Ibidem*, p. 31.

[14] D. Berlescu, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 86.

[15] I. Negre, *Viaţa, lucrările şi scrierile lui Gh. Asachi*, în revista „Gh. Asachi“, Piatra, nr. 3, 1888, p. 421.

organizarea definitivă a Universităţii, studiul cărturarului Asachi, alcătuit în temeiurile regulamentului şcolar din 1851 şi valorizînd experienţa în aplicarea prevederilor destinate „învăţăturilor înalte", inaugura ultimele formulări de soluţii care trebuiau să se regăsească în viitoarea Universitate ieşeană.

Victor Place, bun cunoscător al stării de fapt din Principate, vine cu un amplu memoriu, *Idées générales pour servir à la réorganisation des Principautés Unies de Moldavie et de Valachie* [16], prezentat lui Al. I. Cuza în noiembrie 1859. De data aceasta, viitorul apropiat al şcolii româneşti îşi găseşte o nouă analiză, de largă deschidere, din partea consulului Franţei la Iaşi, prieten al poporului român, bun cunoscător al societăţii româneşti din epoca Unirii. „Spirit realist şi practic — după caracterizarea făcută de Victor Slăvescu consulului Place — el concepe organizarea învăţămîntului de toate gradele după un program unitar şi armonic alcătuit în cea mai strînsă legătură cu adevăratele nevoi ale ţării" [17]. Dominat de ideea legării şcolii de „prosperitatea fiecăruia şi a naţiunii în genere", exagerînd în susţinerea necesităţii unei facultăţi care să pregătească cadrele destinate „exploatării pămîntului şi tuturor ramurilor legate de agricultură", Victor Place, pentru care învăţămîntul superior era considerat ca ramura cea mai importantă a instrucţiunii publice" [18], preconiza o singură Universitate pentru ambele Principate, în care facultăţile de Drept, Medicină, Ştiinţe şi Litere se vor organiza ca şi în restul Europei. În schimb, „insistă pentru crearea altor două facultăţi care în general lipsesc în învăţămîntul din Occident", acestea fiind: „O facultate de Ştiinţe Economice, Administrative şi Politice; o facultate de Ştiinţe Agronomice, Industriale şi Comerciale". „Pentru fiecare dintre cele două facultăţi se face o amplă expunere cuprinzînd raţiunile constituirii şi direcţiile de studiu" [19]. Ceea ce aduce nou documentul menţionat se referă la caracterul practic al învăţămîntului superior, fixat pentru prima dată în termeni mult mai precişi în ceea ce priveşte profilul pregătirii, structura modernă a facultăţilor.

Aceleaşi idei îşi vor găsi locul, la începutul lunii decembrie 1859, în Mesajul domnesc către Adunarea Electivă a Moldovei, document reprodus după „Monitorul Oficial" şi în alte publicaţii [20] cu răsunet printre oamenii politici ai epocii [21]. Impresionează şi acum căldura, pătrunderea adînc patriotică, concepţia modernă cu care se aborda problematica şcolii din România, concepţie finalizată prin legea instituţiunii publice din 1864. Întrucît „în educaţia poporului bine condusă se află cele mai bune garanţii de ordine, de progres şi de patriotism luminat", arăta Al. I. Cuza în mesajul menţionat, „guvernarea mea va pune toată silinţa pentru ca instrucţia publică să fie graduală şi pusă în deosebitele sale graduri, la îndemîna tuturor claselor". Mai departe, enunţîndu-se adevărul axiomatic, potrivit căruia şcoala din România, în raport cu alte ţări, „are alte nevoi ce-i sînt speciale şi la care au sosit timpul ca să ne gîndim", se enunţa drept principiu coordonator, pentru definitivarea organizării şcoalelor, interesele şi particularităţile naţiunii române; „Sistemul total de învăţături să fie mult şi mai special apropiat trebuinţelor şi naturei Românilor, decît imitat fără nici o chibzuire din cutare sau cutare instituţie străină". Concluzia privitoare la situaţia şi perspectiva imediată a învăţămîntului superior este limpede „Pe lîngă învăţămîntul literelor, facultăţile de ştiinţe, de dreptu, de medicină sînt negreşit trebuincioase, dar starea de astăzi a României şi viitorul ei cere numaidecît o facultate de ştiinţă economică şi administrativă, precum şi o facultate de ştiinţă agronomică, industrială şi comercială" [22]. Partea referitoare la „Ministerul Instrucţiei Publice", din mesajul analizat, se constituie într-un veritabil document programatic pentru înfăptuirile din timpul domniei lui Al. I. Cuza, în materie de învăţămînt. Aprecierile din presa vremii referitoare la mesaj surprind orientarea constructivă în materie de şcoală, care trebuia să se constituie într-un sistem propriu, românesc, „mai apropiat trebuinţelor şi naturei românilor", fără a imita „cutare sau cutare iniţiativă străină". Această poziţie nu exclude însă o largă deschidere către Europa, receptarea unor experienţe valoroase din alte ţări [23].

---

[16] Victor Slăvescu, *Domnitorul Cuza* şi *Victor Place*, Bucureşti, 1942, p. 150—158,
[17] *Ibidem*, p. 58.
[18] *Ibidem*, p. 159.
[19] *Ibidem*, p. 156 şi p. 157—158.
[20] „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", nr. 1, 5 ianuarie 1860, p. 5—6.
[21] „Steaua Dunării", nr. 21, 9 februarie 1860, p. 3.
[22] „Monitorul oficial", nr. 35, 7 decembrie 1859, p. 103.
[23] „Steaua Dunării", nr. 21, 9 februarie 1860, p. 3; „Tribuna Română", 14 februarie 1860.

Referitor la discutarea problematicii şcolii în Comisia Centrală de la Focşani să notăm doar acţiunile destinate elaborării „proiectului de lege privitor la organizarea instrucţiunii publice" şi „înfiinţarea unei Universităţi putînd da grade academice" [24], iniţiative susţinute de Mihail Kogălniceanu din partea Moldovei şi rămase, practic, fără urmări.

Etapa ultimelor tatonări referitoare la reorganizarea învăţămîntului superior se desfăşura concomitent cu pregătiri destinate anului şcolar 1859/1860. Către finele anului 1859, la solicitarea Departamentului Instrucţiunilor Publice, reorganizarea facultăţilor intră în preocupările Consiliului şcolar. De acuma, desemnîndu-se şi comisiile pentru alcătuirea statutelor facultăţilor, se pregătea, nemijlocit şi imediat, organizarea lor definitivă. De data aceasta, Mihail Kogălniceanu, preşedinte al Consiliului de Miniştri şi Ministru de Interne la Departamentul Instrucţiunii publice, alături de domnitorul Al. I. Cuza, avea să preia misiunea restructurării şcolii superioare româneşti. Consecvent idealurilor sale, exprimate şi prin proiectul de constituţie de la 1848, care preconiza să se înfiinţeze la Iaşi o Universitate şi o şcoală politehnică, Kogălniceanu găseşte momentul propice pentru întemeierea instituţiei de învăţămînt superior, separat de celelalte trepte ale şcolii [25]. Concepţia lui Mihail Kogălniceanu în privinţa şcolii, demnă de a face obiectul unui studiu aparte, denotă înalta credinţă în puterea învăţăturii. Cerinţa ca „în curînd să nu mai fie în ţară o singură comună fără şcoală şi un singur român care să nu ştie a citi şi a scrie" [26] este edificatoare pentru gîndirea istoricului şi omului politic al secolului trecut. În acelaşi sens să adăugăm şi hotărîrea guvernului condus de Kogălniceanu de a „da pururea preferinţă învăţămîntului public din ţară asupra învăţămîntului străin şi privat" [27]. Nu poate fi mai temeinic fixat, în tezaurul culturii României moderne, contribuţia marilor patrioţi, Cuza şi Kogălniceanu, la fondarea Universităţii decît prin cuvintele aparţinînd publicaţiei de peste munţi, „Gazeta Transilvaniei": „fie etern şi de trei ori bine cuvîntat numele acelor bărbaţi demni, carii au contribuit prin faptă şi cuvînt la rădicarea acestui Institut grandios".

Deschiderea cursurilor Universităţii va fi precedată de alte încercări vizînd consolidarea sau extinderea formelor superioare de studiu. În 1859—1860 s-a discutat mult referitor la organizarea unui „Institut de agricultură", a unei „ferme-model" şi „o fabrică de instrumente agricole" [28], argumentîndu-se prin „starea actuală a agriculturii" care „oricît de prosperă s-ar părea că este, este totuşi departe de aceea la care ştiinţă ar putea să o conducă" [29]. În aceeaşi manieră s-a insistat şi pentru înfiinţarea Facultăţii de Medicină, alcătuindu-se programul de către dr. Negură şi fixînd chiar disciplinele şi profesorii cu care ar fi urmat să înceapă cursurile anului I [30], propunere respinsă de Consiliul şcolar pe motiv că lipsesc „mijloacele necesare şi specialiştii respectivi" [31]. Alte măsuri se referă la conducerea Muzeului din Moldova încredinţată lui Baltazar Panaitescu, organizarea Conservatorului de Muzică ş.a. Nu lipseşte grija pentru a trimite tineri la studii în străinătate numai cu condiţia ca „străinătatea să n-aibă a le da decît ceea ce nu se poate cîştiga în ţară" sau, sub altă formulare „străinătatea trebuie preferată numai în privirea obiectelor ce (...) nu se pot învăţa bine şi desăvîrşit decît acolo" [32].

O dată cu decizia din vara anului 1860, privitoare la definitivarea organizatorică a Universităţii din Iaşi, se fac şi ultimele pregătiri destinate acestui eveniment mult aşteptat. Pentru suma de 18.000 de galbeni — plătibili în trei ani — se va cumpăra, în septembrie

---

[24] *Protocoalele Comisiei Centrale a Principatelor Unite*, protocol nr. LXV, octombrie 1859, p. 18 şi protocol nr. XXIII, 21 iunie 1860.

[25] A se vedea în : D. Berlescu, *op. cit.*, *loc. cit.*, p. 96—98.

[26] *Discursul lui M. Kogălniceanu din 17 iulie 1860*, în „Monitorul oficial", nr. 238, 21 iulie 1860, p. 1845.

[27] *Ibidem*, Mihail Kogălniceanu, *Circulara ministrului cultelor şi al instrucţiunii publice către corpul profesorilor şi învăţătorilor publici din Moldova*, 14 mai 1860, în „Tribuna română", nr. 93, 22 mai 1860, p. 2.

[28] Vezi : „Tribuna română", nr. 51 şi 52 din 3 şi 10 decembrie 1859 ; Idem, nr. 98, 9 iunie 1860, p. 3—4 ; Arh. St. Bucureşti, Instrucţia Publică Moldova, dosar 519/1859, f. 40—45 ; Arh. St. Iaşi, transport 1764, op. 213, dosar nr. 236, f. 212—215 şi 216 ; „Steaua Dunării", nr. 88, 26 mai 1860, p. 1.

[29] Raportul lui Kogălniceanu către domnitor pentru ferma model şi institutul agricol, 14 mai 1860, în „Tribuna română", nr. 98, 9 iunie 1860, p. 3—4.

[30] Arh. St. Iaşi, Comitetul Central de Inspecţie, dosar 1/III 1860, p. 45.

[31] Ibidem, f. 83—86.

[32] „Steaua României", nr. 100, 27 august 1860, p. 1—2 ; Vezi şi „Revista Carpaţilor", 5 iunie 1861, p. 709 etc.

1860, vechiul palat al Domnului Moruzi" în care să se așeze facultățile, Biblioteca Națională și Muzeul de Pictură din Iași" [33]. O altă importantă inițiativă, menită a răspunde cerinței imperioase referitoare la „neîntîrziata formare de ingineri civili de punți și șosele, mecanici, arhitecți etc.", se referă la înlocuirea școlii reale prin secțiunea a II-a a Facultății Filozofice de Știință". Raportul ministrului Kogălniceanu către domnitor este imediat aprobat, Consiliul școlar rămînînd să pregătească programa pentru cele două semestre ale anului I [34].

Concomitent cu organizarea secției de științe s-a procedat la organizarea Facultății de Teologie, facultate care va funcționa în primul an cu 14 studenți [35]. Deschiderea cursurilor facultăților în noul an școlar 1860—1861, înaintea inaugurării oficiale [36], aprobarea programului cursurilor facultăților pentru acest an școlar [37], paralel cu discutarea Statutelor Universității [38], premerg nemijlocit data istorică de 26 octombrie cînd vor avea loc manifestările dedicate acestui eveniment de răsunet național.

Inaugurarea „marelui așezămînt cultural al Universității", cum plastic l-a denumit Xenopol — scurt timp după începerea cursurilor, „o ceremonie măreață în adevăratul înțeles al cuvîntului" [39], s-a constituit într-o veritabilă sărbătoare a întregului învățămînt din Iași și din Moldova, cu festivități de rang național. După relatările presei, „prin depeșe telegrafice s-a invitat toată inteligența română, toți redactorii de ziare, atît din Țara Românească cît și din Austria (se înțelege din Transilvania și Bucovina, n.n. — D.R.), ca să ia parte la această solemnitate" [40]. Descrierea festivităților de la finele lunii octombrie 1860, în mai multe publicații, oferă date concludente asupra atmosferei care domina Iașii și țara în aceste înălțătoare momente.

Acțiunile din prima parte a zilei s-au desfășurat aproape concomitent pe cele trei planuri : nesfîrșitul cortegiu care pleca de la biserica Talpalari și Academia Mihăileană spre „palatul Universității" în frunte fiind Kogălniceanu ; Aula Universității decorată ca pentru o înaltă sărbătoare, în care aștepta sosirea domnitorului Cuza „o însemnată și aleasă societate", de față fiind „toți reprezentanții puterilor străine" ; cele 21 lovituri de tun care anunțau plecarea lui Cuza spre Universitate, însoțit de „o numeroasă suită" [41]. Grandiosul ceremonial din Aulă, cu prezentarea actului de inaugurare și organizare a Universității, a insignelor și steagului, încredințate celor mai vechi profesori, a fost urmat de banchetul din localul Academiei Mihăilene și reprezentația extraordinară din sala Teatrului Național.

Succinta descriere a momentelor sus menționate, rămîne singura cale de a aprecia dimensiunea actului de însemnătate cu totul aparte pentru întemeierea în formă plenară a școlii superioare în România. Cortegiul care pleca „sub frumoase bandiere și stindarde", „de la vechea Academie în cea mai deplină regulă", de o mărime impresionantă, se întindea practic pe întregul traseu prin strada Banu, Sf. Spiridon, pînă la „palatul Universității" ; alături de autoritățile militare și polițienești erau elevii tuturor școlilor din oraș, profesorii, studenții, reprezentanții diferitelor profesiuni, reprezentanții Ministerului Instrucțiunii Publice purtînd „steagul și însemnele Universității", încheindu-se cu ministrul Mihail Kogălniceanu. Aceeași atmosferă domnea și în „Palatul Universității", cu interioarele și exteriorul bogat decorate. Aula, „primită cu puține zile în urmă de la vechiul ei proprietar în stare de ruină", prin mari eforturi se va transforma într-un „magnific și imens cort de draperii în alb cu coloane cenușii, seturi de tapete și brodese tricolore".

Înălțătorul ceremonial din Aulă, cu prezentarea actului de inaugurare a Universității, a insignelor și steagului încredințate celor mai vechi profesori cu deviza : „Să fie acesta

---

33 Raportul ministrului Kogălniceanu către domnitor și decretul domnesc de aprobare în „Monitorul oficial", nr. 2, 3 octombrie 1860 p. 5.

34 Ibidem, nr. 273, 15 septembrie 1860, p. 993—994 ; Arh. St. Iași, Comitetul Central de Inspecție, dosar 12/I, f. 195 și dosar 1/III, f. 28, 61 ; „Monitorul oficial", nr. 17, 21 octombrie 1860, p. 65.

35 D. Berlescu, *op. cit., loc. cit.*, p. 100.

36 Deschiderea cursurilor facultăților din Iași s-a făcut la 9 octombrie". („Steaua Dunării", nr. 113, 12 octombrie 1860).

37 „Monitorul oficial" (Adaos la nr. 221), 28 octombrie 1860, p. 16.

38 Arh. St. Iași, Comitetul Central de Inspecție, dosar 1/III, f. 81—86 ; D. Berlescu, *op. cit., loc. cit.*, p. 101—111.

39 „Gazeta Transilvaniei", nr. 52, 15 noiembrie 1860, p. 216.

40 „Revista Carpaților", anul I, 1860, noiembrie, p. 498.

41 Pentru descrierea întregului ceremonial de inaugurare a Universității, a se vedea : „Monitorul oficial", 4 noiembrie 1860, p. 110—111 ; „Steaua Dunării", 28 octombrie 1860, p. 1 ; „Gazeta Transilvaniei", nr. 52, 15 noiembrie 1860, p. 216—217.

simbolul patriotismului, al progresului şi al prudenţei", se constituia în momentul suprem al întregului program inaugural. Banchetul din sala Academiei Mihăilene, cît şi spectacolul extraordinar din sala Teatrului Naţional încheiau această serbare într-adevăr naţională" [42].

Fastul inaugurării, sugerat doar prin rîndurile anterioare, mic în felul său, de fapt o măreaţă serbare naţională, entuziasmul care a dominat populaţia oraşului, se constituie într-un argument, printre cele mai convingătoare, pentru ceea ce a reprezentat acest moment în organizarea Universităţii ieşene. Din filmul manifestărilor se degajă intensă pregătire şi multă spontaneitate, perfectă ordine într-un cadru de puternic entuziasm general, angajare şi trăire plenară din partea celor mai diferite structuri, grandoare pe un fond de profunde simţăminte patriotice. Programul în conţinutul său, atitudinea participanţilor, sistemul de decorare a interioarelor şi exterioarelor, au aceeaşi dominantă: puternica afirmare a naţiunii române angajată pe calea făuririi statului modern român.

Actele de fundare a Universităţii — Anaforaua lui Mihail Kogălniceanu şi Hrisovul domnitorului Al. I. Cuza din 25 octombrie 1860 [43], vin să exprime cele mai profunde simţăminte umane, patriotice naţionale. Anaforaua, după un scurt istoric al învăţămîntului liceal şi superior din Moldova, anterior anului 1860 — în care se preamăresc meritele domnitorului Mihail Sturdza, ignorînd total rolul determinant al lui Gh. Asachi [44] — cu care prilej se sublinia şi faptul că aceste şcoale „mai presus de toate au avut meritul de a deştepta simţul naţional", se argumentează, pe aceeaşi tonalitate, cerinţa organizării Universităţii. Hrisovul, alături de statutul Universităţii şi cele ale facultăţilor alcătuite „pe puterea legii din 1851", sintetizînd experienţa facultăţilor din cadrul Academiei Mihăilene, stabilea structura Universităţii în totalitatea aspectelor funcţionale de bază. Din analiza pregătirilor şi desfăşurării festivităţilor, documentele referitoare la acest act istoric, ne demonstrează că în viziunea fondatorilor şi masei de intelectuali, în conştiinţa epocii, organizarea Universităţii venea să aducă Moldovei, în genere tuturor românilor, acea instituţie atît de necesară prosperităţii întregii naţiuni. Expresia, des întîlnită, „progresul naţiunii române", semnifica esenţa noii instituţii a cărei cerinţă fusese dictată de întreaga evoluţie a societăţii româneşti.

Despre această „ceremonie măreaţă în adevăratul înţeles al cuvîntului", după cum o caracteriza presa timpului, găsim informaţii şi păreri în publicaţii periodice de peste tot, „din ţinuturile în care se află români". Normal, alături de opinia presei din Principatele Unite, de interes sporit sînt consideraţiile inserate în gazeta din Transilvania. „Gazeta Transilvaniei", într-un amplu documentar consacrat inaugurării Universităţii din Iaşi [45], invocînd necesitatea „ce o avea românimea pentru o Universitate", aducea un cald omagiu „acelora bărbaţi demni care au contribuit prin faptă şi cuvînt la ridicarea acestui institut grandios". Nu au lipsit actele de adînc patriotism, cerinţa prosperităţii „naţiunii române", necesitatea „emancipării ţăranilor" [46]. Instituţia creată urma să slujească întreaga naţiune română; „Aşteptăm cu ardoare fierbinte — conchidea o publicaţie din Moldova — a putea îmbrăţişa în mijlocul nostru pe mai mulţi dintre fraţii noştri din Transilvania:. „Steaua Dunării", contracarînd părerile potrivnice organizării Universităţiii la Iaşi, văzînd în inaugurarea acesteia „un pas mai mult în calea progresului", „considera fondarea Universităţii la Iaşi şi nu la Bucureşti (...) ca mijlocul cel mai bun spre a lăţi luminile între români, lumini a căror răspîndire va avea de efecte înfrăţirea cea mai strînsă a tuturor românilor" [47]. Apărînd actul înfăptuit, gazeta sublinia că nu trebuie confundată „Unirea lor (a românilor — n.n. D. R.), într-un singur corp cu centralizarea învăţăturii la Bucureşti", centralizare care ar constitui „piedica cea mai tare răspîndirii luminilor între acei care sînt cei mai români şi cu inima şi cu sîngele care sînt însă cei mai lipsiţi de mijloace spre a-şi trimite fii lor chiar la Iaşi. De asemenea, fondarea a două Universităţi — se avea în vedere şi cea din Bucureşti — nu poate constitui „începutul discordiilor ştiinţifice şi politice", nici faptă „opusă unităţii naţionale" [48]. Din contra, subliniau alte publicaţii, acest eveniment „face epocă în istoria românismului", o „de mult dorită bucurie la care are dreptul să participe fiecare român" [49].

---

42 Ibidem.

43 „Monitorul oficial", nr. 24, 31 octombrie 1860, p. 93—94.

44 N. C. Enescu, *Gheorghe Asachi — organizatorul şcolilor naţionale din Moldova*, Bucureşti, 1962, p. 196—197.

45 „Gazeta Transilvaniei", nr. 52, 15 noiembrie 1860, p. 3.

46 Ibidem.

47 „Steaua Dunării", nr. 119, 5 noiembrie 1860, p. 3.

48 Ibidem.

49 După: D. Berlescu, *op. cit., loc. cit.*, p. 114—115.

După cum sugeram în paragraful anterior, nu toate vocile au aprobat actul din octombrie 1860. După cum consemna şi cunoscuta gazetă „Steaua Dunării", orice întreprindere, de orice natură „fie de ramul învăţăturii sau de orice alt ram are antagonişti şi partizani; este deci lucru natural ca şi fondarea Universităţii române din Iaşi să aibă apărători şi contrazicători" [50]. Într-adevăr, înainte chiar de data inaugurării, se declanşează o violentă campanie de presă, găzduită de „Românul" şi „Revista Carpaţilor", îndreptată împotriva lui Kogălniceanu şi asupra Universităţii. În principal, se pornea de la ideea că pentru o ţară cu 5 milioane de locuitori era suficientă o singură Universitate şi aceasta trebuia înfiinţată la Bucureşti [51].

Faţă de toate aceste opoziţii se venea cu o demonstraţie convingătoare pentru posibilităţile multiple de legătură între cele două Universităţi din Iaşi şi Bucureşti. Se putea ajunge la „o unitate în învăţămînt prin programe lucrate de comisiuni compuse din profesori de la ambele Universităţi şi identice cu acele ale Universităţii din Iaşi." Apoi, s-ar putea constitui în fiecare an „un juriu central la Bucureşti pentru conferirea de grade academice compus din profesorii de la ambele Universităţi", la fel se pot constitui şi alte organisme similare" [52].

Totuşi, primii ani de existenţă ai Universităţii din Iaşi sînt presăraţi cu nesfîrşite greutăţi dintre cele mai diferite. În 1862, secţiunea a II-a a Facultăţii de Filozofie avea puţini elevi, Facultatea de Medicină nu se putuse deschide din lipsa banilor „administraţiunea interioară a Universităţii încă nu s-a putut organiza", studenţi pentru Universitate pot proveni numai de la două şcoli din Iaşi — gimnaziul şi seminarul —, starea precară a localului „din care cea mai mare parte se găseşte nelocuită din lipsa de reparaţii" [53]. O sinteză asupra şcolilor din Moldova, publicată în 1865, cu o tentă de subiectivism nedisimulat, relata cam aceleaşi neîndepliniri pentru Universitatea din Iaşi care „nu poate fi privită ca înfiinţată de cît în parte, e decretată numai" [54].

Poziţiile potrivnice Universităţii din Iaşi, greutăţile amintite, istoriceşte pe deplin explicabile, nu pot diminua semnificaţia actului de cultură petrecut la Iaşi în urmă cu 125 de ani. Evident, cu toate acumulările datorate deceniilor anterioare, cu toate străduinţele fondatorilor Universităţii, epoca, cu aspiraţiile şi controversele ei, dominată de o politică generală transformatoare, îşi va pune amprenta asupra noii instituţii, prin tot ceea ce va fi pozitiv, progresist, fără a putea înlătura total tarele căutărilor şi ale elementelor retrograde. Progresul pentru şcoală, marcat prin evenimentul din octombrie 1860, este incontestabil. Universitatea, cel puţin în concepţia generală, devenea focalizatorul celor mai înalte forme de pregătire intelectuală, cetate a ştiinţei şi culturii, „Alma mater" a învăţămîntului superior din România modernă şi contemporană.

---

50 „Steaua Dunării", nr. 119, 5 noiembrie 1860, p. 3.

51 A se vedea şi D. Berlescu, *op. cit.*, p. 116—118.

52 „Steaua Dunării", nr. 119, 5 noiembrie 1860, p. 3.

53 Gh. Radu Melidon, *Relaţiune statistică de starea şcoalelor din Moldova*, Iaşi, 1862, p. 23—24.

54 G. Missail, *Şcoalele şi învăţătura la Românii Moldovei între 1846—1860*, în „Buletinul instrucţiunii publice", Bucureşti, 1865, decembrie, p. 343.